

Клейно Є.А.

Студент 1-го курсу факультету ФСП
НТУУ «КПІ»

Науковий керівник:
Чепульченко Т. О., к.ю.н., доц., ФСП
НТУУ «КПІ»

«Ідея спадкової монархії на українському тлі»

Удосконалення сучасної системи державного управління знову на часі, і деякі мислителі вважають доцільним зацентрувати увагу на подальшій розробці, здавалося б, нехарактерної для України, ідеї монархічного устрою, яка на початку ХХ ст., взагалі, сприймалась як «політичне божевілля».

Розвиток ідеї спадкової монархії на українському тлі досліджували І. Лисняк-Рудницький, Т. Осташко, І. Сікора, П. Гай-Нижник, інші науковці. Найпослідовнішими сучасними апологетами монархізму є історик Володимир Потульницький, публіцист Ігор Каганець, інші.

Свою наукову розвідку з питання: «Ідея спадкової монархії на українському тлі: обґрунтування прагнень маргіналів чи повернення до історичних традицій?» почнемо з визначення поняття спадкової монархії.

Спадкова монархія – форма правління, за якої верховна влада повністю або частково зосереджена в руках одноосібного глави держави однієї династії згідно з порядком престолонаслідування.

Ідея українського монархізму знайшла своє відображення в теоретичних пошуках діячів міжвоєнного ренесансу національної суспільно-політичної думки: теоретика українського консерватизму, поляка за походженням, В'ячеслава Липинського, історика та політика Стефана Томашівського, Гетьмана Української Держави Петра Скоропадського, письменника Осипа Назарука, інших. Поява в середовищі української еміграції в 1920 – 30х рр. ХХ ст. сил, прихильних до монархічної ідеї, було явищем цілком закономірним, адже невдалі спроби Української Центральної Ради, Директорії УНР проводити державне будівництво, активізували суспільно-політичну діяльність супротивників республіканського уряду.

У пошуках аргументів на свою користь прихильники монархії звертались до національної історії державотворення і зазначали, що, маючи у той чи інший період власну державу, українці звертались до монархічної форми правління як до найбільш оптимальної.

Так О. Назарук та С. Томашівський вважали великими будівничими київських і галицьких князів.[1, с.188] В. Липинський виводив монархічну традицію з часів гетьмана Богдана Хмельницького, адже вважав, що визвольна боротьба, яку він очолив, розпочавшись під гаслами козацького автономізму, з часом перетворилася на боротьбу за створення власної держави, становлення якої відбувалося на тлі боротьби республіканської й монархічної тенденцій у державному розвитку.

Перша була винесена з устрою вільних козацьких ватаг. Друга виходила із традицій князівської доби та широких прерогатив Гетьмана відповідно до державних потреб консолідації влади, тим паче, що перед очима державця був приклад Речі Посполитої, де король був лише іграшкою в руках магнатів та шляхти, що призводило до хаосу в державно-політичному житті. Тому Хмельницький шляхом концентрації влади у своїх руках та надання їй спадкового характеру намагався не допустити польського сценарію. Проте обставини та час зіграли проти спроб Богдана започаткувати власну династію.

Слушність своїх теоретичних конструкцій монархісти доводили спираючись й на інші екскурси в історію. Так гетьман Петро Дорошенко, який додержувався «старих козацьких традицій», не лише прагнув «вічного гетьманства», а й виношував план передачі влади після смерті «синові і онукові неодмінно». Д. Многогрішний намагався назвати своїм наступником брата Василя, а І.Самойлович по черзі оголошував спадкоємцем булави синів Семена, Григорія, Якова. І. Мазепа, теж прагнув встановити в Україні єдиновладдя, та оскільки не мав власних нащадків, покладав особливі надії на племінників – Івана Обидовського, а після

його смерті на Андрія Войнаровського.[2.,150] А останній гетьман козацької доби, Кирило Розумовський, бачив у становленні спадкової влади чи не єдиний спосіб зберегти залишки автономії в період активного поглинання її Російською імперією.

Ще один спалах активності в українському державному будівництві був пов'язаний з реставрацією 29 квітня 1918 р. гетьманської форми правління — так званого Другого Гетьманату Павла Скоропадського.

Після поразки П. Скоропадського, у Відні, в 1920 р. В. Липинським, С. Шеметом, М. Кочубеєм, А. Монтрезором, Д. Дорошенком, О. Скоропис-Йолтуховським був утворений Український союз хліборобів-державників, перейменований згодом у Союз гетьманців-державників. Спираючись на практичний досвід Української Держави, Липинський розробив теорію спадкової монархії в Україні і стверджувався в переконанні, що це – єдино правильна перспектива українства.

Так, на думку В. Липинського, кожний народ мусить пройти період монархії, а Україна, як типова селянська, хліборобська країна, взагалі, не може існувати на засадах буржуазного парламентаризму. Адже за Липинським, принципи буржуазної демократії зводяться до того, що нацією управляють демагоги, які перемагають шляхом всіляких спекуляцій на виборах. До того ж, в Україні, переважна більшість виборців позбавлена активної національної свідомості, і тому обраний парламент не зможе забезпечити необхідної національної консолідації.[1., с.188]

Виборне Гетьманство теж, на думку мислителя, не мало сенсу, адже гетьман має бути носієм національних традицій. Ця обставина стала головною причиною негативного ставлення В. Липинського до можливості проголошення на трон майбутньої незалежної Української держави «чужинця-королевича». Главою держави, на його думку повинен стати той, хто на підставі традиційного дідовичного права персоніфікує цю традицію, тобто нащадок гетьманського роду, правління якого вже мало історичний прецедент. Пошуки такої династії привели його до підтримки справи Павла Скоропадського, нащадка гетьмана XVIII ст., який після повалення Гетьманату виїхав до Німеччини.

Ідея монархізму, в свою чергу, почала завойовувати прихильників у середовищі української еміграції в країнах Європи, США, Канади, Латинської Америки. Праці В. Липинського, особливо політичний трактат “Листи до братів хліборобів”, стали своєрідним “Євангелієм” для багатьох українців, особливо за кордоном, проте в Україні ідеї В. Липинського широкої підтримки не знайшли.

Таким чином, ми дійшли до висновку, що ідея встановлення спадкової монархії спиралась не стільки на тривалу традицію державного управління, скільки на тенденцію державотворчих процесів в певні історичні періоди і була спрямована на досягнення консолідації суспільства задля утвердження державності та забезпечення загального блага.

Список використаних джерел:

- 1.Липинський В. Україна на переломі 1657-1658р. -К;Відень, 1920. – с.188
2. Лисяк-Рудницький І.Між історією і Політикою//Сучасність.-1973.-№9.-с.150